

nisi prævio iudicio practico; 2° multò minùs aliquid vult contra practicum et ultimum intellectus iudicium; 3° maxime quod voluntas non est nisi potentia caeca; ergo à iudicio practico necessariò determinari debet; 4° atqui iudicium practicum est necessarium; pendet enim à iudicio intellectus theoretico, cuius munus est rationem exhibere tum boni tum mali in objecto, quod necessariò representat prout percipit, eum intellectus sit potentia necessaria. Ergo. — Resp. ad primum: Nego. Neque enim absolutè requiritur ejusmodi practicum iudicium ad hoc, ut voluntas aliquid velit aut nolit, vel etiam suspendat suas volitiones: sufficit enim simplex boni representatio vel mali, quin verum iudicium instituat, ut voluntas suos actus eliciat. Ex ejusmodi enim representatione habet voluntas, quidquid proximè requiritur ad volendum aut non volendum. Ad secundum, dist. Quatenùs voluntas nunquam non velit, quando actu vult, concedo; quatenùs aliquid iudicium prævium requirat, ut illud necessariò sequi debeat, nego. Cùm enim à voluntate pendeat, ut iudicium illud ultimum sit, quando jam vult, si contrarium posset velle, vellet et non vellet eodem actu, quod implicat. Ast ipsa nullo indiget iudicio prævio, quo necessariò determinetur (1). Ad tertium, dist.: Voluntas est potentia caeca, quatenùs nunquam agit absque objecti representatione, concedo; absque iudicio practico et quidem prævio, nego. Hinc negamus consequentiam. Ad quartum, nego. Ex dictis enim voluntas ipsa est, quæ vim suam exercet in hoc iudicio, intellectum applicando ad hæc potius quam illa motiva perpendenda, sub hæc potius ratione quam sub aliâ, et prout vult, donec se determinet ad electionem; et hinc patet, liberum pariter sub hoc respectu esse iudicium theoreticum intellectus, quod à simplici perceptione minime pendet, sed ab applicatione voluntatis ad ea quæ percipit: licet propterea perceptio in se sit necessaria, non est tamen necessarium iudicium, quod eam subsequitur; imò sæpè sapiùs iudicamus contra id quod sensus exhibent et res percepta præferat: e. g., remum in aquâ non esse fractum, etsi fractus appareat, solem et lunam longè majoris amplitudinis esse ac sensus referant ob ipsorum à nobis distantiam, aliaque id genus innumera ut leges optice postulans, ac physica præsertim recentior docet: sæpè etiam positâ perceptione suspendimus iudicium et nihil omnino decernimus. Demùm ipsa perceptio quodammodo voluntatis imperio subest, quatenùs voluntas, ut dictum est, applicat sensus circa hoc vel illud objectum, ut inde mens ideas sensiles sibi cudat ac deinde percipiat, et si de veritatibus abstractis sermo sit, mentem applicat ad hanc potius quam illam veritatem contemplandam. Patet inde mentem humanam semper activam esse in suis ideis, in suis perceptionibus, in suis iudiciis, in suis volitionibus ac determinationibus (2).

(1) Conf. ib. c. 2, § 22, schol. 1, ubi id expresso ostendit.

(2) Ex dictis patet corrumpere totam argumentationem, per quam ingenti adeo apparatu humanam libertatem evertere præfidebat Collinsius, ductam ex animi nostri

V. Obj. 1° Saltem sensus intus decipere nos potest, dùm videtur testari nos pro lubito velle, dùm tamen reipsa à causâ exteriori movemur; 2° eadem ratione ac si acui magneticæ aut lapidi decidenti paulò ante motum cum cognitione desiderium aliquid verus locum aliquem determinatum se movendi imprimeretur, viderentur sibi hæc corpora à se ipsis ad eum motum determinari, ac proinde liberè; 3° ita porrò et in homine reipsa accidere patet ex eo quòd à Deo tanquam primâ causâ prædeterminari debeat, et applicari ipsius potentia, quoties ad actum accedere debet, seu saltem necessaria est Dei præmotio, quæ homo tanquam causâ secunda omnes et singulas actiones suas peragat. Ergo. — Resp. ad primum: Vel nego vel distingo: Sensus intus nos decipere potest in iis quæ sunt sensus intimi objectum et de quibus ipse apertè testatur, nego; in cæteris, transeat vel concedo. Ostendunt enim philosophi nunquam sensum intum in iis de quibus apertè testatur et ejus objectam sunt, decipere nos posse (1): si quæ sint, in quibus videmur decipi, non sunt ejusdem intimi sensus objecta; cuiusmodi esset existere nos ab alio, conservari, etc. Ad secundum, nego paritatem, nunquam enim vel acus magnetica aut lapis quæ in dictâ hypothesi putarent se liberè moveri, possent propriæ libertatis demonstrationem exhibere cessando à motu: contra verò homo non solum sentit dùm movetur se liberè moveri, sed sentit præterea se actu habere potestatem ad oppositum atque ad diversa, et cuilibet à se petenti demonstrationem suæ libertatis illicò eam exhibet exsiliendo, consistendo, motum cohibendo vel accelerando, prout ipsi libet. Ad tertium, dist.: Prædeterminari aut prævomeri debet homo à Deo tanquam causâ primâ, quatenùs indiget conservatione illius activæ facultatis, quam per creationem ipsi communicavit, concedo; quatenùs homo ad actus singulos debeat præmoveri aut prædeterminari, nego. Nempe eâ ratione, quæ homo aut alia creatura qualibet propriam existentiam cum facultatibus, quas uniuscujusque natura exposcit, à Deo per creationem accepit, eadem ratione illarum à Deo conservationem habet per continuationem, seu extensionem illius divine voluntatis actus, quo primùm conditus est. Actus iste divine voluntatis, qui se porrigit ad totam conservationis periodum, dicitur perpetua creatio, non eo sensu

analisi; quæ enim, ut ipse aiebat, ad hanc de libertate questionem pertinere possunt mentis nostræ operationes ad has quatuor potissimum revocantur: percipere, iudicare, velle, agere. Jam verò ex nullâ harum oriri potest electio. Mens enim necessariò percipit, iudicat porrò prout percipit; vult prout iudicat; agit prout vult; nullus igitur electioni locus. Verùm ex iis, quæ attulimus constat, falsas esse ejusmodi assumptiones. Nam nec mens necessariò percipit, prout expositum est, nec necessariò iudicat prout percipit, ut ostendimus; iudicium enim juxta sanam philosophiam est mentis operatio distincta à mera perceptione; nec sæpè vult prout iudicat; quòd si agit prout vult, idè est, quia hoc includit ipsam exercitium libertatis; implicat verò eodem tempore velle et non velle agere, idem enim simul esset et non esset.

(1) Conf. Storchenau Logie. § 168, seqq.

quòd Deus reipsa continuè ac singulis veluti momentis, eum de novo creet; sic impulsus ille, quem Deus homini primùm indidit ad felicitatem in genere, et quæ homo movetur ad eligendâ particulariâ media, quæ ad eam conducunt, debet à Deo conservari, ut possit vires suas exercere, dicitur continua præmotio, et, si placet, prædeterminatio (1). In hoc profectò nihil intercedit, quò humana libertas lædi vel minimam possit, quod facile cuiquam patet (2).

Difficultates, quæ peti solent vel ex divinâ præscientiâ, vel ex divinâ gratiæ efficacîa partim in tract. de Deo disjecta sunt (3) partim disjiciuntur in tractatu de Gratia.

CAPUT VI.

DE FUTURA HOMINIS VITA.

Brevi dilabitur præsens hæc vita, quæ data homini est, ut serviat Deo conditori suo. E matris sinu ad tumuli obscuritatem præcipiti ruimus cursu: « Omnes enim morimur, ut sapiens illa Thecutes aiebat, et quasi aquæ delabimur in terram, quæ non revertuntur (4). » At ad itineris nostri metam pro meritâ, quæ nosmet nobis comparavimus, altera nos vita manet. Fieri autem potest, ut homo ex hæc vitâ decedens beatitudinem, ad quam conditus est, statim assequatur; vel ad tempus ab ipsâ arceatur, donec scilicet à levibus, quibus hinc coinquinatus sordibus migravit, purgetur, aut debitas aliunde pœnas persolvat; vel etiam, ob nefaria scelera, quæ sese obstrinxit, non solum ab eâ penitus excludatur, verùm etiam gravioribus addicatur suppliciis; vel denique in perpetuum ob originalem noxam, quâ in expiatus supremum diem obiit, ab eadem beatitudine in perpetuum abjiciatur. De hæc proinde supernaturali felicitate, quæ in intuitivâ Dei visione ac fruitione posita est; de purgatorio et inferno, de statu decedentium sine baptismo disserendum ex ordine superest, quæ totidem distinctis articulis prosequemur.

ARTICULUS PRIMUS.

De supernaturali hominis beatitudine.

Beatitudo, quæ etiam summum bonum ac ultimum finis dicitur, quamque et probi et pravi homines vehementer appetunt (5) definitur in genere à Boetio

(1) Ita S. Th. 1, 2, q. 9, a. 6 ad 5, his verbis: « Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis, quod est bonum: et sine hæc universali motione homo non potest aliquid velle. Sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud: quod est verè bonum, vel apparens bonum. »

(2) Conf. Fortunatum à Brixia Or. Min. ref. Metaphys. p. 5, sect. 3, § 60, seqq., ubi luculenter hoc argumentum evolvit. Conf. etiam Gerdilium Saggio d'Instruz. teolog. De Deo creatore. De mundo. Hinc ipse Tullius quest. Tusc. l. 1, c. 25 aiebat: « Sentit animus semoveri; quod cum sentit, illud unâ sentit se vi suâ, non alienâ moveri. »

(3) P. 3, c. 1, n. 592, seqq.

(4) 2 Reg. 14, 14.

(5) Conf. S. August. serm. 1 in Ps. 118, n. 1, ubi præclare scribit: « Si vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non pervenitur ad illud quòd omnes volunt... beatum quippe esse tam magnum est bonum, ut hoc

status omnium bonorum congregatione perfectus (1), et à S. Augustino: Bonorum omnium summa et cumulus (2) à scholasticis passim definitur solet: Summum bonum appetitûs rationalis adequatè satiatum (3).

Ea autem vel est *objectiva*, vel *formalis*. Objectiva est res ipsa, cuius possessione efficiuntur beati; formalis est actus ipse, quo beatitate ipsâ utimur ac fruimur, seu ipsa hujus rei possessio et fructio (4).

Magna olim inter philosophos de beatitudine objectivè exarsit contentio: quare in diversas ipsi abièrè sententias, quas Lactantius enumerat (5). Marcus Varro apud S. Augustinum ostendit sectas philosophorum de summo bono ita posse permisceri, ut ex eâ permutatione biscentum octoginta octo sententiæ seu placita existant, non quæ aliquando fuerint, sed quæ esse potuerint (6). Divinâ postmodum revelatione affulgente, nullum dubium superest, solum Deum in quocumque providentiæ ordine objectum esse essentialis beatitudinis intelligentis nature, quatenùs ab eadem possidetur per ultimam ac perfectissimam actualem facultatum operationem. Hæc verò perfectissima operatio tribus potissimum actibus continetur, visionis nempe; amoris et gaudii (7).

Hæc, quæ de beatitudine diximus, tum naturali tum supernaturali ad utriusque rationem conveniunt. Beatitudo enim naturalis, quamvis in se perfecta, relatè tamen ad supernaturalem imperfecta est, ac ejusmodi nomine vix digna, utpote quæ in solâ visione seu potius cognitione abstractivâ consistit, quæ comparari potest per creaturas, atque in amore et gaudio naturali, quæ inde dimanant. Contra verò supernaturalis

et boni velint et mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni; sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, ut sint beati. »

(1) Lib. 3 de Consolat. philos. pros. 2.

(2) Enarr. in ps. 2 n. 11.

(3) Conf. Suarez tract. de ultimo fine et beat. disp. 15, sect. 1.

(4) Ex quibus patet beatitudinem ex duobus conflare, tum nempe re extrinsecâ, in quâ consistit summum bonum, et ejusdem boni possessione, seu unione, quâ nobis conjungitur; nisi enim objectum beatitudinis nobis uniatur, et nos quodammodo afficiat, beati nec esse nec dici possumus. Conf. Less. de summo Bono l. 1, c. 1.

(5) Lib. 3 Divin. instit. c. 8, ubi decem recenset sententias cum suis auctoribus.

(6) L. 19 de Civ. c. 1, n. 2, ubi quomodo illa permixtio faciendâ sit, et quibus differentiis additis tantus sententiarum numerus emergat, ostendit clarissime. Conf. Suarez de Beat. in comm. disp. 5 sect. 1, less. l. c., c. 5.

(7) Conf. Suarez l. c. disp. 6, sect. 2, n. 10, l. 1, et sect. 3, et Less. op. c. 12 c. 1, seqq., præsertim verò c. 6, ubi inquirat, quis horum actuum in beatitudine sit potior, visio, an amor, an gaudium, ostenditque quemlibet eorum sub peculiari respectu sibi primatum vindicare. Visio quatenùs est perfectio physica, et reliquorum radix et fundamentum; amor primùm obtinet locum, quatenùs Deum respicit ejusque bonum; gaudium seu fructio primas obtinet, quatenùs bonum hominis spectatur. Dantes præclare (Parad., cant. 30 v. 40) has diversas sententias componit illis versibus,

Luce intellectual piena d'amore.

Amor di vero ben pien di letizia.

Letizia che trascende ogni dolore.

in clarâ atque intuitivâ ipsius Dei visione seu cognitione (1) sita est. ex qua amor pariter supernaturalis et supernaturale gaudium profluunt. Nobis de postrema hæc tantum disserere in animo est. atque ut dogmaticos theologos decet, posthabitis scholasticis inquisitionibus, quæ fidei dogmata minime attingunt (2).
 Cùm igitur Deus intuitivè visus sit objectam supernaturalis beatitudinis, ad quam tendimus, quatuor prætissimè sunt à nobis constabenda; quæ totidem fidei nostræ articulos constituunt. Ac 1º quidem beatos superno lumine illustratos Deum ipsum immediatè ac intuitivè videre; 2º nec tamen ipsum comprehendere; 3º pro diverso meritorum gradu Deum eisdem inæquali modo videre; 4º demùm divinam hanc beatificam visionem ad futuram usque corporum nostrorum resurrectionem minime esse differendam.

PROPOSITIO PRIMA.—*Beat. in patria supernaturaliter Dei essentiam intuitivè vident.*

Hunc fidei articulum definiunt concil. Florentinum, quod sess. 26, in decreto unionis statuit animas perfecte puras in cælum mox recipi, et intueri clarè ipsum Deum trinum et unum sicuti est (3); quod prius præstiterat Benedictus XII (4). Dixi in propositione enuntiatâ supernaturaliter, ut sic excluderem errorem Beguardorum et Begunnarum aocentium sec. 14, naturaliter Deum ab intellectu creato videri posse, et animam non indigere lumine gloriæ ipsam elevante ad videndum Deum, ut refertur in Clementinâ Ad nostrum de hæreticis (5). Beguardis præverant in hoc errore Eunomiani, qui, teste Theodoro, non solum Deum naturali virtute ac perspicuè videri, sed comprehendere posse ab humano intellectu incredibili audaciâ autumant (6). Adstruitur verò thesis adversus Palamitas contententes Deum à beatis minime videri, prout in se est, seu in suâ essentiâ, nec supernaturaliter, sed tantum abstractivè (7). Recentiores Armeni schi-

(1) Dixi seu cognitione, exploratum enim est nomen visionis hic sumi in sensu translato pro cognitione, quam per intellectum adipiscimur.

(2) De his quæstionibus consuli possunt inter cæteros Suarez et Less. op. cit.

(3) Conf. Acta Conc. Harduini t. 9, col. 986.

(4) In extrav. Benedictus Deus apud Raynaldum ad ann. 1534.

(5) Conf. Coll. corc. Labb. tom. 11, pag. 2, col. 1566.

(6) Lib. 4 Hæret. fab. c. 5, ubi refert Eunomium ausum esse dicere se nihil ex rebus divinis ignorare, sed ipsam Dei essentiam exactè se nosse, eandemque de Deo notitiam habere, quam Deus habet de se ipso, ὁ δὲ οὐδὲν πῶς θεῶν ἠγνόησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἑαυτοῦ ἐπίσταται τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν αὐτὸν ἔχει περὶ τοῦ θεοῦ γινώσκον, ἢ οὐδὲν ἔχει περὶ ἐαυτοῦ ὁ θεός. Eadem scribit S. Epiphanius. hæ. 76, p. 989, ed. Pet.

(7) Hujus erroris apud Græcos schismaticos vindex et propugnator acerrimus exstitit Gregorius Palamas novæ illius factionis coryphæus, quæ Palamitarum nomen ab ipso nacta est. Inter stultiora Palamitarum placita illud erat, quod affirmabant lucem quandam esse increatam, et oculis conspiciendam velut manantem ex Deo fulgorem, qualem in Thabore viderunt apostoli; cujus aspectu gaudent beati in cælo: in eoque spectaculo velut in summâ felicitate acquiescunt: quod natura ipsa Dei, qualis in se est, à no-

smatici, teste Radulpho archiepiscopo Armachano, eundem errorem amplexi sunt (1). Sic porro catholicum dogma ex Scripturis in primis ostendimus. Christus, Matth. 18, 10, disertè inquit: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Quomodo autem angelos videre Deum inde constat, sic de hominibus idem est consequens ex eo, quod Matth. 22, 50, de iisdem affirmet ipsemet Christus: *Erunt sicut angeli Dei in cælo*, seu, ut Luc. 20, 36, apertius adhuc dicitur: *Æquales angelis sunt.* Videbunt igitur et ipsi faciem Dei. Hoc pariter palam confirmat Apostolus, dum ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.* Quod de perfectâ cognitione et manifestâ dici patet, quum illi ea opponatur, quæ est adumbrata et per ænigmatem alienamque speciem obicitur. Sic illud Joannis evidentissimè hoc declarat. *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicut est.* Porro nisi Dei essentiam ac naturam clarè et manifestè intaeamur, non eum videbimus sicuti est. Ergo. Idem dogma constanter Patres traderunt, quos longo agmine profert Petavius. Nos unum vel alterum ex Græcis ac Latinis laudabimus, ne in hæc re, quæ non amplius in controversiam cadit, longiores simus. S. Irenæus itaque: *Quomodo autem, inquit, videntes lumen intra lumen sunt, et claritas ipsa percipiunt, sic et qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes ejus claritatem.* Vivificat autem eos claritas; percipiunt ergo vitam, qui vident Deum. S. autem Cyprianus: *Quæ erit gloria, exclamat, et quanta letitia admitti ut Deum videas (2)!* His adjicimus S. Augustinum, qui: *Homo, inquit, Dei faciem videre non potest. Angeli autem etiam minimorum in Ecclesiâ semper vident faciem Dei; et nunc in speculo videmus et in ænigmate, tunc*

mine conspici possit. At enim quod Palamitarum stuporem magis magisque ostendit, illud est, quod effutiebant, se ad certum corporis habitum conformatos mirifica quadam cernere. Cùm enim ad pectus, vel umbilicum caput ac mentum admovissent, et oculos contorsissent, suppresso spiritu, mirabilem se lucem intueri, et inexplebili voluntate affici dicebant; imò affirmabant lumen istud conspiciendum etiam oculis corporeis verum illud esse lumen, quo Deus induitur. Conf. Petav. de Deo lib. 1, capp. 42 et 43, tum lib. 7, c. 7, § 8, ubi ejusmodi Palamitas acerrimè vellicat. Hujus erroris nebula veluti tinctum sese exhibet, nempe quoad lucem illam Thaboriticam, de qua paulò ante, vel ipse Leo Allatius in op. de Eccles. occid. et orient. perpet. consens. hb. 2, c. 17, col. 837, edit. Colon. agripp. 1648. Cùmque ob id laudatus fuisset à Beausobre, Hist. crit. de Manich. liv. 5, ch. 4, p. 470, vehementius propterea vapulat à Trevoliensibus an. 1756, art. 1, p. 14, his verbis: *Leo Allatius, Græc. de cette espèce de prétendus savants qui ont beaucoup lu et n'ont jamais su lire. Admirateur des Grecs modernes, Allatius, sans principes de philosophie ni de théologie, etc., que nimis fortasse acerbe dicta mihi videntur, habita præsertim ratione hominis, qui se ab schismate ad unitatem Ecclesiæ catholice recepit, et multigenâ eruditione excelluit.*

(1) Lib. 14, De quæstionibus Armen. c. 1.
 (2) Ep. 56, ed. Maur.

autem facie ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus (1). Quæ perspicua sunt aded, ut interpretatione non egeant.

Difficultates.

I. Obj.: In sensu minù proprio accipiendæ Scripturæ sunt, dum videntur intuitivam Dei visionem adstruere; quod duplici ex capite eruitur: 1º ex analogiâ, cùm sæpè exhibeant sanctos vet. Test. Deum conspexisse facie ad faciem, ut Jacob Gen. 32, 50, et Moyses Exod. 33, 41, et alibi, quin tamen ipsius Dei essentiam viderint, neque Catholici id contendunt; et insuper ex omnimodâ invisibilitate, quæ ex iisdem Scripturis Deo vindicatur; sic Apost. 1, Timoth. 1, 17, inquit: *Regi seculorum immortalis, invisibilis; et clariùs adhuc, ib. 6, 16: Qui... lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Quibus consonat dictum Joannis 1, 18: *Deum nemo vidit unquam.* 2º Sanè nec ipsi angeli Deum intuentur dicente Petro 1, ep. 1, 12: *In quem (Spiritus sanctum) desiderant angeli prospicere.* 3º Eodem propterea sensu Deus invisibilis dicitur, quo incomprehensibilis prædicatur; quum verò incomprehensibilis Deus reipsâ sit, sic et est invisibilis. Ergo. — Resp.: Nego ant. Neque in primis id eruitur ex analogiâ: quam enim demus prolata testimonia de visione improprie dictâ esse accipiendâ, prout alia Scripturarum loca declarant et communis interpretatio fert (2), non tamen inde consequitur, eodem sensu esse intelligenda, quæ protulimus; tum quia antithesis in his instituitur inter visionem abstractivam, quam vocant, et intuitivam, quæ in aliis non habetur; tum quia aliâ ratione ab eâ, ac adversarii contendunt, hæc eadem loca exposuit universa antiquitas et perpetuus Ecclesiæ consensus retinuit. Non ex altero, ex omnimodâ nempe invisibilitate, quæ Deo vindicatur, ut iidem autumant. Quod ut intelligatur, animadvertendum est, quatuor modis juxta Ecclesiæ Patres Deum invisibilem à Scripturis perhiberi; 1º oculis corporeis; 2º in præsentis vitæ conditione; 3º solius naturæ viribus; 4º interdum dicitur invisibilis ex hoc, quòd est incomprehensibilis. Quibus positis, dico Apostolum in duobus objectis locis vel de visione, quæ per oculos corporeos haberi posset, vel de visione per naturæ vires comparandâ esse intelligendum, nisi ipsum sibi non constare velimus. Hinc S. Augustinus ep. 148, verba illa enarrans regi seculorum, etc., ait: *Invisibilis autem non in secula seculorum, sed tantum in hoc seculo.* Sic textus S. Joannis ad statum præsentis vitæ referendus est (3). Ad secun-

(1) Ep. 148, al. 111, n. 7, referens verba S. Hieronymi. Tum tract. 21 in Joan. n. 14, 15.

(2) Etenim hoc nobis est certum ac declaratum ex Osee 12, 5, ubi de Jacob, qui tamen Deum vidisse perhibetur, dicitur: *In fortitudine suâ directus est cum angelo, et invaluit ad angelum et confortatus est.* Ad Moysen verò quod spectat, jam illi dixerat Deus: *Faciem meam non videbis.* Conf. Calmet in Exod. l. c. Conf. etiam S. August. ep. cit. ubi fusiùs de hoc argumento scribit.

(3) Conf. Tolet. in h. l. Annot. 54 necnon Maldonat. qui diversas exhibent hujus loci interpretationes.

PERRONE. I.

dum, nego. Cùm Græcus textus illud angelorum desiderium referat non ad Spiritum sanctum, sed ad mysteria, de quibus Petrus ibidem locutus erat dicens in quæ. Deinde quia, ut animadvertit S. Gregorius Magnus, angeli desiderant prospicere desiderio excludente fastidium, non autem desiderio excludente præsentiam et fruitionem. *Et desiderant igitur, inquit, sine labore, quia desiderium satiætas comitatur; et satiantur sine fastidio, quia ipsa satiætas ex desiderio semper accenditur (1).* Ad tertium, nego. Cùm diversa materia substrata eundem sensum minime patiat. Nam neque divinâ omnipotentiâ fieri potest, ut intellectus finitus comprehendat adæquatè objectum infinitum, cujusmodi Deus est; contra verò nulla invenitur repugnantiâ in eo, quòd Deus se videndum præbeat beatis auxilio præsertim, ut inferius dicemus, suffultis, quod lumen gloriæ vulgò dicitur. Diverso propterea sensu Deus invisibilis et incomprehensibilis prædicatur.

II. Obj.: Sancti Patres Ambrosius, Hieronymus, plerique Græci, præsertim S. Joan. Chrysost. et Theodoretus apertè negant divinam naturam unquam fuisse visam sive ab hominibus sive ab angelis. Satis sit S. Joan. Chrysost. verba proferre, quæ Hom. 15 in Joan. leguntur: *Id quod est Deus, inquit, non modò prophetæ, sed nec angeli nec archangeli vident... creata quippe natura quomodo increatum videre possit.* — Resp.: Nego ant. Ad prob. dist.: Patres apertè negant divinam naturam unquam fuisse visam visione comprehensivâ, concedo; intuitivâ, nego. Id constat ex fine quem sibi proponebant, impugnandi scilicet Anomæos. Et re quidem verè de intuitivâ Dei visione hæc habet S. Joan. Chrysostomus, quæ planè decretoria sunt: *Quid dicitur, quando ipsa rerum veritas aderit? Quando, apertis regiis ædibus, ipsum regem conspicere licebit, non ultra in ænigmate, neque per speculum, sed facie ad faciem; nec ultra per fidem, sed per speciem?* In objecto verò loco non excludere S. doctorem nisi perfectam comprehensionem, evincunt verba immediatè sequentia; subdit enim: *Quantam Pater habet de Filio (2).* De eadem visione comprehensivâ juxta naturam suæ proprietatem palam loquitur S. Hieronymus, vel, ut ait S. Augustinus, negat videri posse Deum oculo corporeo, quia tunc mente cernitur, cum invisibilis (terrenis his oculis) creditur. En quomodò S. Hieronymus apertè tradat dogma catholicum: *Homo igitur Dei faciem videre non potest. Angeli autem etiam minimorum in Ecclesiâ semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus, et potuerimus cum Apostolo dicere: Nos autem omnes revelatâ facie gloriæ Dei speculantes in eadem imaginem transformamur à gloriâ in gloriâ, quasi à Domini spiri-*

(1) Lib. 18 moral., n. 91.

(2) Τοσαύτην δὲ τὴν ὁ πατὴρ ἔχει περὶ τοῦ παιδός. Paulò ante jam pariter dixerat: *Nemo sic novit ut Filius, ovis ovis ostendit ovis ovis.* Conf. Witasse Tract. de Do. t. 2, quæst. 14, art. 2, sec. 2.

Vingt-six.

« tu (4). » De eadem pariter visione comprehensivâ est intelligendus S. Ambrosius, ubi videtur in Comment. in S. Lucam negare Deum tum ab hominibus tum ab angelis conspici; prosequitur enim ib. dicens: « Ideo Deum nemo vidit unquam, quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit (2). »

Sic Patres reliqui, præsertim Græci, sunt intelligendi in his quæ facessere videntur aliquam difficultatem; si qui verò sunt quorum dicta emolli non possint, velut singulares et à communi cæterorum, imò et ipsius Ecclesie sensu discrepantes, eâ quâ par est reverentiâ sunt deserendi (3).

III. Obj. : Huic intuitivæ Dei visioni obstant 1° finitæ creaturæ conditio, quæ objectum infinitum, cuiusmodi Deus est, attingere nequit; 2° naturæ diversitas, unde fit, ut impares simus ad naturam divinam conspiciendam, quæ in alio prorsus ordine est. Hinc eâ ratione, quâ oculus corporeus objecta spiritualia, e. g. angelos videre nequit, sic mens nostra Deum, ut in se est, non potest conspici, qui immenso intervallo ejus excedit facultatem. Nec enim datur ulla proportio inter facultates nostras et Deum. Ergo. — Resp. : Nego ant. : Neque enim obstat primum : cum nos minimè contendamus creaturam finitam Deum attingere modo infinito, ut præfertur, sed modo finito ac limitato, ut creaturam decet, alioquin neque abstractivam de Deo cognitionem haberemus. Sed neque alterum obstat, quia etsi impares simus pro naturæ nostræ in se spectatæ conditione ad naturam divinam conspiciendam, ut in se est, ad id tamen pervenire possumus suffulti atque adjuti peculiari illo auxilio, quo mens roborata capax efficitur ejusmodi visionis : non aliter quàm divinâ gratiâ in præsentis seculo instructi opera supernaturalis ordinis et meritoria vite æternæ præstare possumus, ad quæ tamen ex nobis ipsis profectò assurgere minimè valeamus. Atque hinc responsio patet ad comparationem institutam inter oculos corporeos quoad objecta spiritualia, et mentem nostram quoad Deum, maximè quòd comparatio claudicat inter oculos et mentem. Oculi enim corporei non nisi sensibilia pro objecto habere possunt, mens vero remotè saltem, ut loquuntur scholæ, ad Deum videndum potentiam habet, quæ proxima efficitur seu idonea per *luminis gloriæ* adjumentum, ut de gratiæ auxilio dictum est. Sic nulla datur inter Deum et facultates nostras proportio entitatis ut vocant, concedo; nulla datur proportio habitudinis; nego. Aliàs nec possemus nobis Dei abstractivè cognitû ideam et certitudinem comparare. Si quis modò quærat, quid tandem sit *lumen gloriæ*, quò illustrati Deum beati vident, respondeo difficile nobis esse

(1) Comm. in cap. 4 Isai. in v. 10, quæ verba superius vidimus ab Augustino relata.

(2) Expos. in Luc. l. 4, n. 25.

(3) Conf. Petav. de Deo lib. 8, c. 6. Ex his dignoscimus necessitatem vivi ac infallibilis jugiter magisterii Ecclesie, quæ per anfractus, ut ita loquar, sententiarum tutò semper nos ducat.

De Theodoro, ejus non pauca obscurè dicta habentur ob hæresin Anomæorum, quæ in suâ diocesi Cyrensi grassabatur, conf. Witsasse l. c.

id definire. Disceptant non parùm inter se theologi in ejus naturâ determinandâ. Juxta Thomistas est qualitas quædam creata ad modum habitû animæ beatæ inhærens. Juxta Scotistas est charitas ipsa, quæcum justî decedunt et cujus ope consortes fiunt divinæ naturæ. Si Thomassinum audiamus ipsa est Spiritûs sancti hypostasis beatorum mentem intimè collustrans; si Petavium, est Deus ipse animæ beatæ conjunctus. Ex fidei principiis nihil de eo liquidò constat : cujusmodi propterea sit, tunc planè noverimus, cum divinâ sospitante gratiâ, ad beatitudinem illam nobis pervenire contigerit (1).

PROPOSITIO II. — *Beati supernaturaliter Deum nec comprehendunt nec comprehendere possunt.*

De fide est ut ex concil. Lat. IV, cap. firmiter constat, ubi : *Credimus, inquit Patres, quòd sit Deus incomprehensibilis.* Priusquam verò eam adstruimus, animadvertendum est diversâ ratione à veteribus Patribus et recentioribus theologis ejusmodi incomprehensibilitatem exponi. Veteres enim, ut ostendit Petavius (2), ad comprehensionem requirebant æqualitatem *objectivam* et *intentionalem* cognoscentis et rei cognitæ, adeò ut ex istorum sensu comprehensio sit potius *representativa* quàm *essentialis*, quæ consistat in plenâ et adæquatâ objecti cognitî perceptione, quæ totum illud perfectè contineat, ac veluti exhauriat ita, ut nihil rei cognitæ lateat cognoscentem. Plenam autem hanc notitiam tum rei ipsius esse oportere secundum se, ac substantiam suam (*formalem* vocant), tum eorum omnium, quæ in illius potentia continentur, quod *eminentè* inesse dicitur (3). Recentiores verò theologi de-

(1) Quale autem sit necessarium illud auxilium, inquit Petavius l. c., c. 8, § 4, sive *lumen gloriæ*, quò ad Deum videndum natura fulcitur, nemo liquidò demonstravit; minimè omnium efficientis quoddam genus esse causæ, ac velut habitum, et *divinæ*, sive facultatem actuosam : quod passim in scholis percrebuit. Imò verò si ex his, quæ palam et aperte significarunt (veteres), conjecturam de eo facere volumus, cujusmodi lumen illud sit; magis erit ut ad objectam intelligentiæ, ac visioni rem illud referamus, quàm ad efficientem visionis potentiam. Quem admodum externa lux illa, quâ illustrata corpora cernuntur oculis corporis, ad subjectiva visui colorata potius corpora, quàm ad videndi sensum pertinet, et in *objectis*, ut loqui solent, censu, apparatus quæ numeratur, non ipsius videndi facultatis. Quod deinceps, allatis in medium pluribus veterum testimoniis, ostendere pergit. Thomassinus sententia, quòd ad rem ipsam spectat, cum hæc Petavii convenit.

(2) De Deo l. 7, c. 3, ubi monet *comprehensionem* Latinis idem esse ac Græcis *κατάληψιν*, quæ vox à *καταλαμβάνειν* profuit ac propriè idem significat ac *assequi* vel *attingere*, id præsertim, quòd vehementer assequi conati sumus. Hinc ad animum translata dicitio obscuræ, et hæcenus occultæ ac diù quæsitæ rei certam perceptionem significat. Qui deinde cap. seq. talem fuisse veterum mentem, cum loquuntur de incomprehensibilitate Dei, luculentissimè ostendit.

(3) Hoc itaque intercedit discrimen inter veterum Patrum et Scholasticorum recentiorum sententiam circa incomprehensibilitatis notionem, quòd veteres ad comprehensionem non requirerent, nisi adæquatam rei notitiam tum ejus, quòd *formaliter* eidem inesse dicitur, tum ejus, quòd *eminentè*, ut nos loquimur, aut *virtualiter* in eâ includitur. Scholastici autem re-

territi difficultatibus, quæ in componendâ Dei simplicitate et intuitivâ visione cum incomprehensibilitate occurrunt, illâ notione non contenti aliam subjecerunt, adeò ut juxta ipsos ad comprehensionem requiratur tanta perfectio cognitionis, quanta est in objecto perfectio cognoscibilitatis, ac propterea ad comprehensionem requirunt æqualitatem *essentialem* et *entitativam* ut vocant (1).

In hoc commodior prior sententia videtur, quòd faciliorem præbeat viam ad duo ista componenda, visionem nempe Dei intuitivam et incomprehensibilitatem. Sunt qui contendunt hanc eandem notionem incomprehensibilitatis etiam S. Thomæ propriam fuisse (2); eam certè amplexi sunt Vasquez et Petavius (3). Verùm quidquid de hoc sit, quòd diutius expendere non vacat, in utràque hypothesi generalibus argumentis ex Scripturâ, traditione, ac ipsâ ratione theologicâ deductis veritatem catholicam breviter vindicamus. Etenim Jerem. 52, 19, Deus dicitur *magnus consilio et incomprehensibilis cogitatu*, et Rom. 11, 55, exclamat Apostolus : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! » Quò pariter referuntur omnia illa Scripturarum loca, in quibus Deus *invisibilis* perhibetur, quæ ex dictis non nisi de ejusdem incomprehensibilitate accipi possunt. Nec minus aperte eadem veritas patet ex Patribus, inter quos S. Irenæus : *Immensurabilis*, inquit, *in corde Deus, et incomprehensibilis in animo* (4). S. Augustinus autem : *Attingere, ait, aliquantùm mente Deum, magna beatitudo est, comprehendere autem, omninò impossibile* (5). At supervacaneum arbitror, omnium Patrum sigillatim testimonia proferre, cum eorum doctrina circa hunc articulum evidenter constet ex ipsorum principiis adversus hæreticos. Etenim ipsi 1° nituntur ostendere Filii et Spiritûs Sancti divinitatem ex comprehensione divinitatis ipsius, ita S. Joan. Chrys. in homiliis contra Anomæos, et Cyrillus Hieros. Catech. 6 et S. Irenæus, cujus celebre effatum prædicatur : *Mensura Patris Filius, qui et capit eum* (6) : 2° colligunt Spiritum sanctum præterea ad comprehensionem cognitionem, quæ ita exaquet et exhauriat objectum cognitum, ut nihil in eo sit, quòd penitus non cognoscatur. Hinc veteres constitutebant comprehensionem in *æqualitate objectivâ* et *intentionali* cognoscentis et rei cognitæ, scholastici eam constituunt in *æqualitate essentiali* et *entitativâ* inter cognoscentem et rem cognitam, secus ac veteres existimârunt, qui ex dictis *representativam* potius, quàm *essentialem* et *entitativam* æqualitatem exposcebant.

(1) Idque ex principio philosophico olim recepto, quòd præter cognitionem requiritur æqualitas *modi* cognoscentis; quia *modus* objecti debet esse *modus* cognoscentis. Objectum porrò in casu nostro est infinitum, ergo, inferunt, infinitus pariter debet esse cognosceus ad comprehendendum.

(2) Ita quidem censet Petavius : verùm plura sunt, quæ huic sententiæ esse opponere videntur. Conf. tamen ipsum S. doctorem 1 p. q. 12, a. 7, in corp., et ib. a. 7, ad 3, conf. Witsasse l. c. quæst. 11, a. 5.

(3) Petav. l. c. Vasquez in 1 p. S. Th. disp. 52 et 53.

(4) Lib. 4 cont. hæres. c. 19, n. 2, ed. maur., ubi ex professo de hoc argumento disputat.

(5) Serm. 117 de verbis Evang. Joan. c. 5.

(6) Conf. Pet. l. c. c. IV.

etiam Deum esse, eò quòd Dei solius sit divinam essentiam comprehendere, cum tamen de ipso scriptum sit 1 Cor. 2, 10 : *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*, ut S. Athanasius disputans adversus Arium, Clem. Alex., S. Epiphanius, S. Ambrosius, S. Cyrillus alexand. alique (1); 3° luculenter affirmant Deum neque ab hominibus, neque ab angelis et archangelis comprehendi posse, ut S. Joan. Chrysost., S. Hilarius, cæterique passim. Quare meritò proscripta fuit à conc. Basileensi Augustini de Româ propositio : « Anima Christi videt Deum tam clarè et intensè, quantum clarè et intensè Deus videt se ipsum. » Hanc autem censuram confirmavit Nicolaus V, Eugenii IV successor, quàm ann. 1449, concilium ipsum approbavit Basileense, quantum ad censuras et causas *beneficiales* (2). Porrò anima Christi Deum supernaturaliter videt. Ergo.

Rationem theologicam nobis suppeditat S. Thomas 1 p. q. 12, a. 7, dicens : « Unumquodque cognoscibile est (intrinsicè) secundum quòd est ens actu. Deus igitur, cujus esse est infinitum, infinite cognoscibilis est : nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere; in tantum enim intellectus creatus divinam essentiam perfectiùs vel minus perfectè cognoscit, in quantum majori vel minori lumine gloriæ perfunditur. Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocumque intellectu creato receptum non possit esse infinitum, impossibile est, quòd aliquis intellectus creatus Deum infinite cognoscat : unde impossibile est, quòd Deum comprehendat (3). »

Difficultates.

I. Obj. : 1° Apostolus 1 Cor. 13, 12, inquit : *Tunc cognoscam, sicut et cognitus sum.* Atqui Apostolus profectò cognitus erat à Deo cognitione comprehensivâ. 2° Quare in eadem epist. 9, 24, ita fideles adhortabatur : *Sic currite, ut comprehendatis*; et ad Philipp. 3, 12. *Sequor autem, si quo modo comprehendam.* 3° Hinc receptum est, ut beati *comprehensores* vocentur. Ergo. — Resp. : Ad primum dist. : Id est, *simili* cognitione seu intuitivâ, conc.; *æquali* seu comprehensivâ, nego. Hic enim posterior sensus in quocumque hypothesi esset absurdus; ideò autem hoc utitur verbo Apostolus, ut significet discrimen inter cognitionem Dei, quæ in hac vitâ haberi potest, quæque non est nisi abstractiva, et illam, quam in alterâ vitâ nos esse assecuturos confidimus, quæ in clarâ ipsius Dei visione posita est. Ad secundum et tertium, dist. : Per assecutionem termini, conc.; per adæquatam cognitionem objecti, nego. Hoc enim duplici sensu vox *comprehensionis* sumitur, tum scilicet pro cognitione adæquatâ cognoscibilitati objecti, ita ut tantum cognoscatur, quantum in se cognoscibile est; tum pro assecutione termini, ad quem tenditur : in hoc autem posteriori sensu loquitur Apostolus in adductis locis, ut ipse contextus declarat; item etiam sancti Patres dum af-

(1) V. Pet. de Trin. l. 2, c. 14, n. 10.

(2) Conf. Acta conc. Hard. tom. 8, col. 1200, tum col. 1507, seqq.

(3) Ex quibus magis patet, quænam fuerit doctoris Angelici mens circa notionem *comprehensionis*.